

Nr 1230

Av fru Hörnlund och fru Håvik, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 124, med förslag till lag om ändring i ärvdebalken, m. m.

Proposition nr 124 år 1969 behandlar bl. a. nya regler för fastställande av faderskap och utvidgad arvsrätt för barn utom äktenskap. Frågor inom familjerättens område har under en följd av år varit föremål för utredningar. Under tiden har samhällsutvecklingen medfört en ny syn på familjefrågorna. Ett mycket stort antal barn växer upp i familjer med en vårdnadshavare. Enförälderfamiljerna lever i stort sett under samma förhållanden som andra familjer. Det är också angeläget att samhället inte bedömer denna familjetyp på andra grunder än när det gäller övriga familjer. Alla former av särbehandling bör så långt det är möjligt undvikas, vare sig det gäller grupper eller individer. De ensamstående föräldrarna är oftast myndiga personer och bör därför i största möjliga utsträckning, liksom andra föräldrar, kunna ta ansvar för familjen.

Från denna utgångspunkt får det anses beklagligt att frågan om det obligatoriska barnavårdsmannaskapet inte tagits upp till mer ingående granskning i samband med de näraliggande frågor som behandlas i propositionen. Nuvarande barnavårdsmannainstitution kan nämligen betraktas som ett opåkallat förmynderskap. Det upplevs också av många föräldrar som ett sådant. Att en speciell grupp föräldrars barn skall stå under en — åtminstone formellt sett — rigorös tillsyn innebär en särbehandling som borde vara främmande för dagens socialpolitik. Särskilt i mindre orter kan det vara ytterst påfrestande att en främmande person har möjlighet att följa familjen i så gott som alla situationer och att denna person också har möjligheter att när som helst kunna företa ett hembesök eller införskaffa uppgifter av familjer i grannskapet. För barnen innebär eventuella hembesök och förfrågningar hos lärare och andra att deras familjerättsliga status markeras i onödan. För många barn kan det innebära att de relativt tidigt upplever att de befinner sig i en särställning. De psykologiska aspekterna har i alltför ringa grad observerats när det gäller barnavårdsmannaskapsinstitutionen.

I de större städerna och tätortskommunerna har barnavårdsmannaskapet förlorat en hel del av innebörden stödjande och hjälpande institution. 300—400 barnavårdsmannaskap per befattningshavare är inte någon ovanlig företeelse. Hembesök sker endast sporadiskt, och den kurativa verksamheten kan knappast skötas i den omfattning lagstiftningen avser. Vissa

alarmerande fall av bristande förmåga att kunna bistå föräldrar i social misär har också uppmärksammat barnavårdsmannainstitutionens arbets-situation under senare år. Det har visat sig att bindningen till en tjänsteman, i enlighet med lagstiftningen, i vissa fall närmast verkat hindrande för andra organ och tjänstemän att utöva normal social service. I de fall när ensamstående förälder får hjälp med att anskaffa barntillsyn, bostad, arbete m. m. är det ofta förtroendemän eller andra kommunala tjänstemän som hjälper till eller slår larm. Oftast kommer sådant larm från barnavårdscentralerna, vilka får kännedom om familjernas förhållanden.

Om de obligatoriska barnavårdsmannaskapen upphör och vissa uppgifter såsom fastställande av faderskap och tillförsäkrande av underhåll överfördes på barnavårdsnämnderna kan nämndernas register "rensas" och effektiv tid skulle kunna ägnas åt de föräldrar och barn som är i behov av kvalificerat socialt stöd. I övrigt bör ensamstående föräldrar kunna söka samhällets hjälp och service på samma sätt som andra familjer och utan att hänvisas till en speciell form av tillsyn över barnen. I detta sammanhang bör erinras om att föräldern oftast har behov av att vända sig till annat organ än barnavårdsnämnd för stöd och hjälp. Detta gäller exempelvis för erhållande av socialhjälp, omskolning, uppskolning, vuxenutbildning, bostad, social hemhjälp, barntillsyn (i kommuner med annan huvudman än barnavårdsnämnd). Barnavårdscentralerna har också större möjlighet att bistå unga mödrar med praktiska råd om barnens skötsel eftersom deras tjänstemän utan tvivel besitter mer ingående kunskap på detta område än barnavårdsmännen oftast gör. Med utökad hälsokontroll av förskolebarnen vid barnavårdscentralerna skulle ett bättre stöd ges åt *alla* föräldrar. Fara för barnmisshandel och bristande vård och skötsel skulle på detta sätt kunna uppdagas på ett tidigt stadium, särskilt om det genomförs beslut om obligatorisk hälsokontroll.

Från olika håll har framhållits att barnavårdsmannainstitutionen är föråldrad och att det behövs en översyn. Kommunförbunden har vid flera tillfällen ifrågasatt huruvida man även i fortsättningen skall ha ett system med individuella barnavårdsmannaskap, och man har erinrat om att handhavandet och fördelningen av göromål förenade med barnavårdsmannaskap liksom frågan om ändrad inspektions- och tillsynsverksamhet förtjänar att övervägas. I remissyttrandet till förarbetena till föreliggande proposition anförde Svenska kommunförbundet bl. a. att "barnavårdsmannainstitutionen bör anpassas efter vad som numera krävs av dess verksamhet. Exempelvis skulle den i barnavårdsmans uppdrag ingående skyldigheten att sörja för att utomäktenskapliga barns börd fastställs kunna bättre tillgodoses, om skyldigheten ålades vederbörande barnavårdsnämnd och att denna kunde anförtros åt personal med särskilda kvalifikationer".

Ett sådant reformerat system skulle innebära att barnavårdsnämnden

åläggas att bistå den som har vårdnaden om barnet med råd och upplysningar och tillser att barnets rätt och bästa tillvaratas. Det skulle åligga barnavårdsnämnden att sörja för att barnets börd fastställas, att underhåll tillförsäkras barnet och att biträda med indrivning och tillhandahållande av underhållsbidrag. På barnavårdsnämnden skulle således överflyttas det ansvar som enligt föreliggande förslag åvilar barnavårdsman. Vad som stadgas om anmälningsplikt bör kvarstå. När faderskapet fastställts, genom erkännande eller dom, och underhållsfrågan avgjorts bör barnavårdsnämndens "specialuppdrag" upphöra. Självfallet kvarstår att nämnden enligt barnavårdslagen har ansvaret för *alla barn* såväl genom allmänt förebyggande åtgärder och den allmänna ungdomsvården som genom ingripande i enskilda fall, i syfte att tillgodose konstaterade hjälpbehov eller undanröja missförhållanden. I detta sammanhang bör också framhållas att den uppsökande verksamhet som numera åvilar kommunernas sociala organ naturligtvis också omfattar omsorgen om ensamstående föräldrar och deras barn.

Genom den kontakt ensamstående föräldrar redan etablerat med barnavårdsnämnderna och deras tjänstemän bör både föräldrar och nämnder ha relativt lätt att förnya kontakten när detta är påkallat.

Den familjerättsliga lagstiftningen skall överses av sakkunniga tillkallade hösten 1969. Av direktiven framgår att frågan om det obligatoriska barnavårdsmannaskapet inte skall bli föremål för omprövning. Dåvarande justitieministern erinrar om att förslaget till nya regler för fastställande av faderskap till barn utom äktenskapet bygger på att barnavårdsman automatiskt förordnas för barn utom äktenskap. Departementschefen anför vidare:

De sakkunniga bör därför i sitt arbete utgå från att denna ordning skall bestå. En annan sak är att det i regel inte är nödvändigt att låta barnavårdsmannaskapet bestå under barnets hela uppväxttid. För att barnavårdsmannainstitutionen inte skall uppfattas som en diskriminerande kontroll av ogifta mödrars sätt att sköta sina barn bör man överväga att utforma bestämmelserna så att modern i allmänhet kan avstå från barnavårdsman om hon så önskar.

Det kan konstateras att utredningen har ett flertal svåra frågor att lösa. Det torde förmodligen ta några år i anspråk innan utredningen är redo att framlägga förslag. Innan dess kommer förmodligen inte något nytt förslag när det gäller barnavårdsmannaskapen trots att bl. a. flera kommuner och Kommunförbundet anser att en lagändring bör komma till stånd. Direktiven talar om "att modern i framtiden i allmänhet skall kunna avstå från barnavårdsman om hon så önskar". En sådan lagstiftning kommer att innebära att barnavårdsnämnden har att avgöra om en förälder skall ha barnavårdsman för barnet eller inte. Vi riskerar i så fall att få en lagstiftning

som kan få karaktären olikhet inför lagen, eller med andra ord socialgrupperade barnavårdsmannaskap. Det får anses vara mer rätlinjigt att avveckla barnavårdsmannainstitutionen eftersom det annars kan riskeras att vi kommer att få skiftande praxis från kommun till kommun. Enligt vårt förmenande finns det starka skäl som talar för att det obligatoriska barnavårdsmannaskapet slopas redan i samband med behandlingen av föreliggande proposition, att barnavårdsnämnderna åläggs de uppgifter som nu åvilar barnavårdsmännen. Nämnden, som därmed övertar det ansvar som enligt förslaget åvilar barnavårdsman, skulle ha möjlighet att ge tjänsteman fullmakt att som rättslig företrädare för barnet verka för fastställande av barnets börd etc. Uppdraget skulle därefter kunna upphöra. I samband med denna reform bör barnavårdsmannakungörelsen ersättas med instruktion till barnavårdsnämnderna.

Med hänvisning till det anförda hemställer vi,

att riksdagen måtte besluta

dels att obligatoriskt barnavårdsmannaskap för barn utom äktenskap upphör att gälla samt

att barnavårdsnämnderna ålägges att träda i barnavårdsmans ställe, intill dess fastställande av börd och underhållsfrågan lösts,

dels och att vederbörande utskott får i uppdrag att utarbeta lagförslag.

Stockholm den 22 oktober 1969

Gördis Hörnlund (s)

Doris Håvik (s)
